

Marlena CIECHAN-KUJAWA*

Karolina SZCZECHOWSKA**

KONSEKWENCJE DEREGULACJI USŁUG FINANSOWO-KSIĘGOWYCH W POLSCE W OPINII PRZEDSTAWICIELI BIUR RACHUNKOWYCH

(Streszczenie)

Artykuł prezentuje wyniki badania, którego celem było ustalenie, jak deregulacja usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych przeprowadzona w roku 2014 wpłynęła na działalność biur rachunkowych w Polsce. Opisano zakres zmian w regulacjach prawnych dotyczących analizowanego rynku a wpływających na realizację usług przed i po deregulacji. Przedstawiono wyniki badania dotyczące stopnia poparcia deregulacji oraz wpływu wprowadzonych zmian na rynek usług finansowo-księgowych z uwzględnieniem następujących kryteriów porównań: stawki usług, konkurowanie na rynku, jakość usług, wynagrodzenia księgowych, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Większość badanych negatywnie oceniło zasadność wprowadzenia deregulacji. Zdecydowanie największe zmiany po roku 2014 biura rachunkowe odnotowały w zakresie spadku poziomu cen usług, wzrostu konkurencji i wymagań klientów. Najmniej zmiany odczuły większe biura rachunkowe z długim stażem rynkowym.

Słowa kluczowe: deregulacja; biuro rachunkowe; usługi księgowe; usługi finansowe; czynniki sukcesu

Klasyfikacja JEL: K22, M41, M48

1. Wstęp

Ustawa o ułatwieniu dostępu do wykonywania niektórych zawodów wprowadzona w 2014 r. wykreowała nową sytuację na rynku profesjonalnych usług finansowo-księgowych w Polsce. U założeń koncepcyjnych wprowadzonych zmian legisla-

* Dr hab., prof. nadz., Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania, Katedra Rachunkowości Zarządczej; e-mail: marlenac@umk.pl

** Mgr, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania; e-mail: karolinaszczechow@gmail.com

cyjnych leżał fakt, że Polska jeszcze na początku obecnej dekady (w 2011 r.) była krajem o najwyższym w Europie wskaźniku regulowanych zawodów¹. Efektem deregulacji miało być między innymi obniżenie cen za usługi świadczone przez podmioty wykonujące zawody regulowane oraz ułatwienie wykonywania tych zawodów osobom wchodzącym na rynek pracy poprzez ograniczenie wymogów prawnych niezbędnych do ich podjęcia². Dodatkowo pojawiały się argumenty, że zmiany wpłyną na możliwość szerszego wykorzystania profesjonalnych usług biznesowych przez małe przedsiębiorstw i będą dla nich szansą na wzrost potencjału konkurencyjnego. W zakresie usług finansowo-księgowych zmiany dotyczyły usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, dostępu do zawodu biegłych rewidentów, czynności doradztwa podatkowego. W większości odnosiły się one do zniesienia wymagań merytorycznych, a nie formalnych, zatem mogły stwarzać zarówno istotne szanse, jak i zagrożenia dla znaczenia i rozwoju tych usług w Polsce.

Należy podkreślić, że poziom regulacji rynku usług finansowo-księgowych w Unii Europejskiej jest niejednorodny, a zmiany dotyczące regulacji zawodów finansowo-księgowych były już wcześniej wprowadzane w niektórych krajach europejskich (w 1994 r. w Wielkiej Brytanii, w 2006 r. w Danii, w 2007 r. w Finlandii, a w 2008 r. w Szwecji i na Malcie). Rozwiązania przyjęte w poszczególnych krajach członkowskich wynikają z odmiennej ewolucji oraz tradycji tych zawodów. Podstawowe różnice w podejściach regulacyjnych wynikają z rozróżnienia usług audytu i usług księgowych oraz podejścia do kluczowych atrybutów tych usług, takich jak niezależność czy jakość³. Podkreśla się jednak, że usługi, które obejmują relację jednostka-usługodawca-czytelnik sprawozdań, wymagają regulacji dla ochrony interesu publicznego i powinny być monitorowane⁴.

Wpływ poziomu uregulowania dostępu do zawodów na funkcjonowanie rynku profesjonalnych usług biznesowych podlegał wcześniej w niektórych krajach

¹ Liczba zawodów regulowanych w Polsce wynosiła 368 zawodów, przy średniej europejskiej 150 (Deregulacja dostępu do zawodów, Ministerstwo Sprawiedliwości), https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/aktual/2012/deregulacja_prezentacja.pdf

² **B. Boguszewski**, *Komunikat z badań opinii o deregulacji zawodów w Polsce*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, BS/92/2012, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_092_12.PDF.

³ *Commission staff working document on the outcome of the peer review on legal form, shareholding and tariff requirements under the Services Directive* (2013), COM (2013)/676, Brussels, 2.10.2013, SWD 402 final, s. 18.

⁴ **M. Ciechan-Kujawa**, *Professional financial and accounting services in the light of European Union directives and the deregulation of professions in Poland – current status and research needs*, *Copernican Journal of Finance & Accounting* 2015/4 (2), s. 68, <http://dx.doi.org/10.12775/CJFA.2015.016>

badaniom. Analizowano między innymi, w jakim stopniu uregulowania wpływają na: jakość i ceny usług, poziom zatrudnienia w branży oraz wynagrodzenie przedstawicieli wolnych zawodów. Wyniki badań Kleiner i Krueger⁵ pokazują, że średnie wynagrodzenie przedstawicieli wolnych zawodów wykonujących zawody regulowane jest znacznie wyższe niż w przypadku zawodów nieregulowanych oraz, że wprowadzenie regulowanego dostępu do zawodu zwiększa zarobki wykonujących go przedstawicieli wolnych zawodów. Kugler i Sauer⁶ stwierdzają natomiast, że nie da się wykazać korelacji pomiędzy uregulowaniem dostępu do zawodów a jakością usługi. Badania dotyczące wpływu deregulacji na rynek usług finansowo-księgowych miały ograniczony zakres, a ich wyniki wskazywały na niespełnione oczekiwania w zakresie efektów deregulacji⁷. Przedmiotem badań był również wpływ deregulacji na stawki, zakres usług, strategie promocyjne⁸. Badania przeprowadzone w rok po deregulacji usług finansowo-księgowych w Szwecji wskazały na raczej umiarkowane zmiany w wyniku deregulacji. Nie zaobserwowano istotnych zmian w strukturze przedsiębiorstw, ich procesach czy ofercie usług. Nieznaczne zmiany odnotowano w podejściu do promocji usług, współpracy z klientami oraz wskazywano na wzrost cen⁹.

⁵ **M.M. Kleiner, A.B. Krueger**, *Analyzing the Extent and Influence of Occupational Licensing on the Labor Market*, *Journal of Labor Economics* 2013/31/S1, s. 173–202, <http://dx.doi.org/10.1086/669060>

⁶ **A.D. Kugler, R.M. Sauer**, *Doctors without Borders? Relicensing Requirements and Negative Selection in the Market for Physicians*, *Journal of Labor Economics* 2005/23 (3), s. 437–465, <http://dx.doi.org/10.1086/430283>

⁷ **W.R. Kinney (Jr)**, *Twenty-five years of audit deregulation and re-regulation: What does it mean for 2005 and beyond?*, *Auditing: A Journal of Practice & Theory* 2005/24, Supplement, s. 89–109, <http://dx.doi.org/10.2308/aud.2005.24>; **J.-L. Seow**, *The demand for the UK small company audit – An agency perspective*, *International Small Business Journal* 2001/19 (2), s. 61–79, DOI: 10.1177/0266242601192004; **SOU 2008:32**, *Avskaffande av revisionsplikten för sma företag. Abolition of the statutory audit for small firms*, Justitiedepartementet, Stockholm 2008.

⁸ **V.L. Crittenden, L.R. Davis, D.T. Simon, G. Trompeter**, *Deregulation of professional accounting services in the United Kingdom: integrating marketing and accounting*, *Journal of Strategic Marketing* 2011/11:1, s. 37–53, DOI: 10.1080/0965254032000069757; **D.C. Hay, W.R. Knechel, N. Wong**, *Audit Fees: A Meta-analysis of the Effect of Supply and Demand Attributes*, *Contemporary Accounting Research* 2006/23, s. 141–191, DOI:10.1506/4XR4-KT5V-E8CN-91GX; **K.P. McMeeking, K.V. Peasnell, P.F. Pop**, *The effect of large audit firm mergers on audit pricing in the UK*, *Accounting and Business Research* 2007/37 (4), s. 301–319, <http://dx.doi.org/10.1080/00014788.2007.9663314>

⁹ **J. Ahlberg, S. Collin Yrjö, A. Lazarevska**, *Audit firm adaption to expected deregulation of statutory auditing: The Swedish Experience*, The Corporate Governance Research Group At Linnæus University, Working Papers Series in Corporate Governance 2011:1.

Wywołane deregulacją otwarcie zawodów w Polsce sprzyja również postawieniu pytania o wpływ tych zmian na jakość usług oraz zwiększenie ich dostępności i konkurencyjności cenowej na rodzimym rynku. Autorki zatem przeprowadziły badania, których celem było ustalenie, jak deregulacja usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych przeprowadzona w roku 2014 wpłynęła na działalność biur rachunkowych w Polsce. Zebrane informacje służyły ustaleniu, czy poprzez ułatwienia w wykonywaniu zawodu księgowego rynek usług księgowych zmienił swoją strukturę, a właściciele biur rachunkowych odnotowali zmiany w prowadzonej działalności. W pierwszej części artykułu przedstawiono metody badań oraz zakres zmian w regulacjach prawnych dotyczących analizowanego rynku, a wpływających na realizację usług przed i po deregulacji. Kolejne poświęcone są analizie i interpretacji zabranego materiału badawczego. W tym artykule prezentowana jest ta część wyników badania, która dotyczy stopnia poparcia deregulacji oraz wpływu wprowadzonych zmian na rynek usług finansowo-księgowych z uwzględnieniem następujących kryteriów porównań: stawki usług, konkurowanie na rynku, jakość usług, wynagrodzenia księgowych, bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Wpływ deregulacji na działalność konkretnych biur, badany w zakresie wpływu na: organizację jednostki, strukturę jej usług, portfel klientów oraz na poziom przychodów i kosztów, będzie przedmiotem odrębnego opracowania. Zakres kryteriów porównawczych ustalono na podstawie deklarowanych przez regulatorów oczekiwanych celów deregulacji oraz przedstawionych przez Ciechan-Kujawę¹⁰ wyników badań, prowadzonych w tym zakresie w innych krajach.

2. Przedmiot i zakres deregulacji usług finansowo-księgowych

Ustawa z 9 maja 2014 r. o ułatwieniu dostępu do wykonywania niektórych zawodów regulowanych objęła w ramach tzw. drugiej transzy deregulację dziewięciu zawodów rynku finansowego. W zakresie usług finansowo-księgowych zmiany dotyczyły między innymi usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Równocześnie w ramach deregulacji zawodu doradcy podatkowego prawie całkowicie zderegulowano usługi udzielania podatnikom porad, opinii i wyjaśnień z zakresu ich obowiązków podatkowych i celnych oraz w sprawach egzekucji administracyjnej związanej z tymi obowiązkami, prowadzenia ksiąg rachunkowych, podatkowych i innych ewidencji, sporządzania zeznań i deklaracji podatkowych oraz udzielania pomocy w tym zakresie.

¹⁰ M. Ciechan-Kujawa, *Professional...*

Przed deregulacją zawodów finansowo-księgowych świadczeniem usług księgowych w Polsce mogły zajmować się tylko podmioty, które posiadały odpowiednie kwalifikacje potwierdzone uprawnieniami do wykonywania czynności z zakresu usługowego powadzenia ksiąg rachunkowych, doradcy podatkowi i biegli rewidenci (UoR, art. 76a ust. 4). Przyznanie certyfikatu warunkowane było również spełnieniem odpowiednich wymogów formalnych, w szczególności dotyczących niekaralności, pełnej zdolności do czynności prawych oraz korzystania z praw publicznych. Kandydat ubiegający się o certyfikat księgowego musiał posiadać praktykę w księgowości, wykształcenie wyższe magisterskie lub podyplomowe (zdobyte na kierunku rachunkowość lub na innym kierunku ekonomicznym o specjalności rachunkowość lub innej) albo też zdać egzamin potwierdzający kwalifikacje zawodowe.

Ustawa deregulacyjna (art. 2) uchyliła artykuły z rozdziału 8a ustawy o rachunkowości, które obejmowały wymagania dotyczące posiadania certyfikatu księgowego niezbędnego przed rokiem 2014 do prowadzenia biura rachunkowego, przez co certyfikat księgowy zaczął pełnić rolę nieobowiązkowego dokumentu poświadczającego kwalifikacje zawodowe¹¹. Zrezygnowano z kryteriów merytorycznych, które ograniczały dostęp do usługowego powadzenia ksiąg rachunkowych, w szczególności praktyki zawodowej, wyższego wykształcenia kierunkowego i egzaminu państwowego. Nie zniesiono natomiast głównych wymogów formalnych, dotyczących niekaralności, zdolności do czynności prawnych oraz obowiązku zawarcia umowy o odpowiedzialności cywilnej (UoR, art. 76a).

Rezygnacja z minimalnego zakresu wymaganych kompetencji w zawodzie i wstępnej kontroli ich poziomu, której efektem mogło być obniżenie jakości usług księgowych, krytykowana była nie tylko przez właścicieli biur, księgowych i środowisko naukowe¹², ale również przez Polską Izbę Biur Rachunkowych oraz Urząd Komisji Nadzoru Finansowego¹³. Instytucje te podkreślały rolę biur rachunkowych w gwarantowaniu prawidłowego prowadzenia ksiąg rachunkowych oraz rozliczania zobowiązań podatkowych.

¹¹ Ustawa z 9 maja..., art. 23 ust. 6.

¹² **P. Szczypa**, *Deregulacja zawodu księgowego – kto zyska a kto straci?*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2016/257, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, s. 131–132; **E. Klamut**, *Deregulacja zawodu księgowego w kontekście bezpieczeństwa funkcjonowania małych przedsiębiorstw*, w: **E. Gołębiowska** (red.), *Zarządzanie w XXI wieku. Menedżer innowacyjnej organizacji*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź 2013, s. 146–147.

¹³ **K. Świetla, K. Jonas**, *Zapewnienie wysokiej jakości informacji pochodzących z rachunkowości w świetle planowanej deregulacji usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2014, s. 366.

3. Metody badań empirycznych i opis próby badawczej

Badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2017 r. Kwestionariusz składał się z pytań zamkniętych, w których zastosowano możliwość wyboru jednej odpowiedzi w pytaniach opartych o skalę Likerta, oraz metryczkowych, a także trzech najważniejszych odpowiedzi w pytaniach o czynniki sukcesu. Przy czym w pytaniach o opinie (poza tymi, które zawierały skalę Likerta) istniała możliwość dodania przez respondentów wolnych wniosków. Dobór próby był celowy. O wypełnienie formularza badawczego zwrócono się do właścicieli biur rachunkowych prowadzących aktywną działalność gospodarczą w Polsce. Ankietę wysłano do 200 biur rachunkowych, których adresy pozyskano ze strony www.topksięgowi.pl oraz zamieszczono na portalu społecznościowym w grupach branżowych, takich jak Grupa dla księgowych, Kpir, Ryczałt – pomoc w uproszczonej księgowości oraz Księgowość moja pasja. Na zaproszenie do badania odpowiedzieli właściciele 133 biur, którzy reprezentowali zarówno jednostki prowadzące działalność przed, jak i po deregulacji. Strukturę badanej grupy przedstawiono w tabeli 1. Dominowały w niej osoby w wieku pomiędzy 31 a 50 lat, ze średnim lub dużym doświadczeniem zawodowym. Niewielka część badanych, bo zaledwie 7 osób, to osoby wchodzące na rynek pracy. Większość właścicieli badanych biur rachunkowych posiada wyższe wykształcenie, w szczególności zdobyte na kierunku finanse i rachunkowość. Wśród badanych przewagę stanowiły osoby, które posiadają dodatkowe (poza wykształceniem) uprawnienia do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych. Ponad 70% właścicieli biur posiada certyfikat księgowy, który przed deregulacją był niezbędny do prowadzenia biura rachunkowego, a czterech wpis na listę doradców podatkowych. Pozostałe osoby wskazały, że nie posiadają szczególnych uprawnień, przy czym są to w zasadzie osoby nieprowadzące biur przed deregulacją.

Ponad 30% respondentów prowadzi własne biura rachunkowe powyżej 10 lat, a połowa funkcjonuje na rynku 2–10 lat. Należy jednak wskazać, że prawie 20% z badanych przedsiębiorców działa na rynku poniżej 2 lat, czyli rozpoczęło swoją działalność po deregulacji. Większość z badanych to niewielkie biura zatrudniające 1–10 pracowników. Funkcjonują one głównie w formie jednoosobowej działalności gospodarczej, a 40% z nich realizuje usługi tylko samodzielnie. Wśród klientów biur rachunkowych przeważają mikroprzedsiębiorstwa. Małe i średnie firmy stanowią dominującą grupę w przypadku jednej czwartej badanych.

Zdecydowana większość biur realizuje obsługę w zakresie: podatkowej księgi przychodów i rozchodów, ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych,

pełnej księgowości oraz kadr i płac. Usługi specjalistyczne (doradztwo podatkowe, badanie sprawozdań finansowych oraz inne, takie jak na przykład: sporządzanie biznes planów, audyt wewnętrzny, przygotowywanie wniosków o dotacje unijne i krajowe oraz ich rozliczenie, wskazywane były przez niespełna 10% badanych.

TABELA 1: *Charakterystyka badanych jednostek i ich właścicieli*

Wyszczególnienie	Razem	
	Liczba	%
1	2	3
Ogółem	133	100
Wiek		
Poniżej 30 lat	12	9
31–40 lat	56	42
41–50 lat	46	35
Powyżej 50 lat	19	14
Wykształcenie		
Wyższe ekonomiczne – finanse i rachunkowość	71	53
Wyższe ekonomiczne – inne	19	14
Wyższe prawne	6	5
Wyższe podyplomowe	20	15
Średnie	14	11
Inne	3	2
Doświadczenie w zawodzie księgowego		
Poniżej 3 lat	7	5
4–10 lat	28	21
11–15 lat	34	26
Powyżej 15 lat	64	48
Okres prowadzenia biura rachunkowego		
Poniżej 2 lat	25	19
2–5 lat	33	25
6–10 lat	33	25

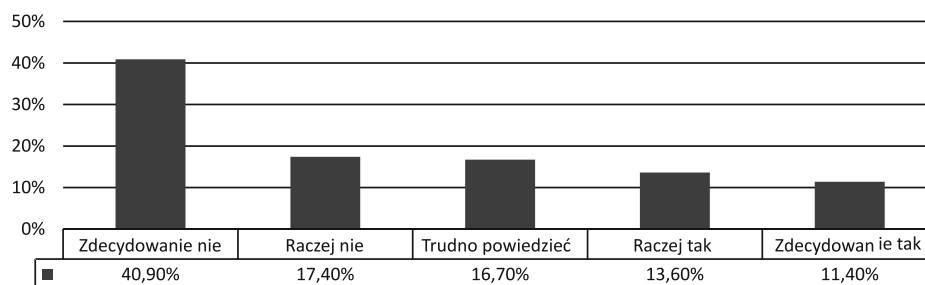
Tabela 1 cd.

1	2	3
Powyżej 10 lat	42	32
Forma prowadzenia działalności		
Jednoosobowa działalność gospodarcza	107	80
Spółka cywilna	11	8
Spółka z o.o.	12	9
Spółka akcyjna	1	1
Inna	2	2
Liczba zatrudnionych pracowników		
Brak	55	41
1–10 osób	74	55
11–20 osób	2	2
Powyżej 20	2	2
Dominujące przedsiębiorstwa w strukturze klientów		
Mikro	101	76
Małe	24	18
Średnie	8	6
Duże	0	0

Źródło: opracowanie własne.

4. Zasadność deregulacji w kontekście specyfiki rynku usług finansowo-księgowych

Wśród osób biorących udział w badaniu deregulacja usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych miała zarówno swoich przeciwników, jak i zwolenników (wykres 1). Prawie 60% badanych biur rachunkowych było przeciwne deregulacji, w tym większość z nich zdecydowanie nie popierała zmian wprowadzanych w roku 2014. Były to głównie osoby w wieku 31–40 lat z doświadczeniem zawodowym w księgowości 11–15 lat. Należy jednak stwierdzić, że około jedna piąta badanych opowiadała się za wprowadzeniem zmian i byli to przedstawiciele każdej z badanych grup. Najbardziej podzielone opinie wyrażali respondenci, których praktyka zawodowa była dłuższa niż 4 lata, ale równocześnie nie przekraczała 10 lat.

WYKRES 1: *Stożenie poparcia deregulacji*

Źródło: opracowanie własne (N = 133).

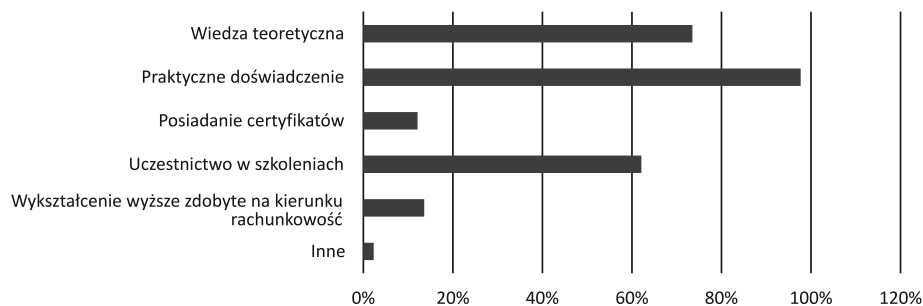
Co interesujące, ocena rzeczywistego wpływu deregulacji na ułatwienia w wykonywaniu zawodu nie jest jednoznaczna. Niespełna dwie trzecie badanych wskazuje, co prawda, że deregulacja wprowadziła ułatwienia dla usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych, ale tylko 25% respondentów uznaje je za istotne dla wykonywania zawodu, a kolejne 23% nie identyfikuje deregulacji jako czynnika wpływającego na ułatwienie prowadzenia działalności biur rachunkowych. Można domniemywać, że zdaniem badanych deregulacja, co prawda, zmniejszyła bariery wejścia do zawodu, ale nie wpłynęła w tym samym stopniu na ułatwienia wykonywania samych usług. Stanowisko takie reprezentuje zdecydowana większość biur z długim stażem rynkowym. Należy również zwrócić uwagę, że prawie wszyscy przedstawiciele badanych biur rachunkowych (98%) podkreślają znaczenie doświadczenia jako najważniejszego wymogu dla prowadzenia biura, a większość z nich wskazuje również na konieczność dysponowania odpowiednią wiedzą teoretyczną (73%) oraz jej ciągłej aktualizacji, a także podnoszenia kwalifikacji poprzez szkolenia (62%). Niewielka część właścicieli za znaczące dla prawidłowego prowadzenia biura rachunkowego uznaje kierunkowe wykształcenie czy też inne potwierdzenie kompetencji przez certyfikaty branżowe (wykres 2).

Praktyczne doświadczenie poparte wiedzą teoretyczną nie gwarantuje jednak – zdaniem badanych – odniesienia sukcesu w tej branży, chociaż znajduje się w triadzie kluczowych czynników sukcesu. Za najistotniejszą kwestię w przypadku świadczenia usług finansowo-księgowych ponad 90% przedstawicieli biur rachunkowych uznało wysoką jakość świadczonych usług (wykres 3). W grupie znaczących aspektów wymieniono również rekomendacje zadowolonych klientów. Te ostatnie są o tyle istotne, że badane biura rachunkowe w szczególności pozyskują nowych klientów za pomocą kontaktów osobistych

(66% wskazań) lub z polecenia innych klientów (17% wskazań). Niespełna 10% jednostek korzysta z reklamy tradycyjnej, a jeszcze mniej z reklamy w mediach społecznościowych.

Tylko co trzeci respondent zwrócił uwagę na cenę jako parametr istotny dla konkurencyjności usług na tym rynku. Przedstawiciele badanych jednostek podkreślają również zdecydowaną przewagę praktycznego doświadczenia w świadczeniu usług, nad wykształceniem kierunkowym.

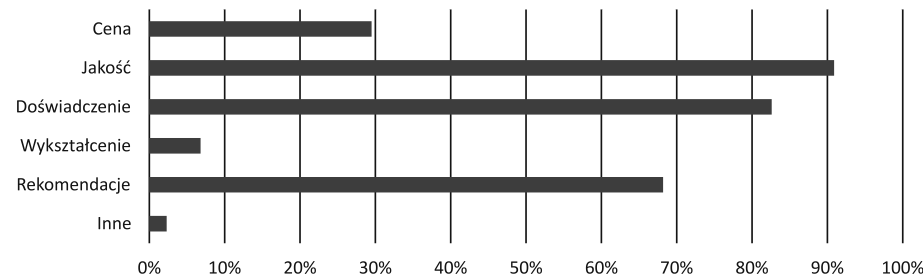
WYKRES 2: *Wymagania dla prowadzenia biura rachunkowego*

	Inne	Wykształcenie wyższe zdobyte na kierunku rachunkowość	Uczestnictwo w szkoleniach	Posiadanie certyfikatów	Praktyczne doświadczenie	Wiedza teoretyczna
■	2,30%	13,60%	62,10%	12,10%	97,70%	73,50%

Źródło: opracowanie własne (N = 133).

WYKRES 3: *Kluczowe czynniki sukcesu w branży*

	Inne	Rekomendacje	Wykształcenie	Doświadczenie	Jakość	Cena
■	2,30%	68,20%	6,80%	82,60%	90,90%	29,50%

Źródło: opracowanie własne (N = 133).

5. Wpływ deregulacji na rynek usług finansowo-księgowych

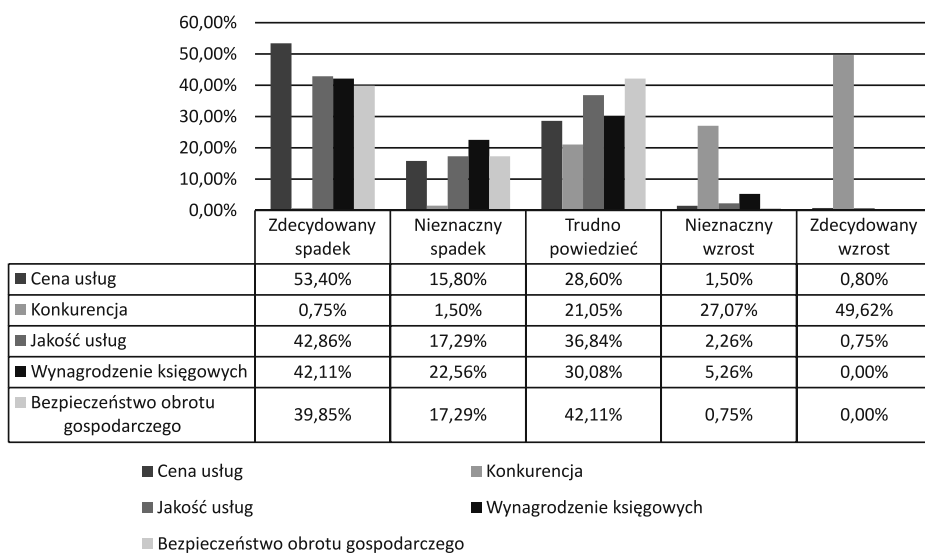
Oddziaływanie deregulacji na rynek usług finansowo-księgowych w Polsce oceniono na podstawie opinii respondentów dotyczących wpływu wprowadzonych zmian na: strukturę rynku i zasady konkutowania na nim, poziom stawek za usługi oraz poziom wynagrodzeń pracowników w branży, jakość usług oraz bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Wyniki przeprowadzonego badania zaprezentowane na wykresie 4 wskazują, że według ankietowanych deregulacja miała bardziej lub mniej znaczący wpływ na wszystkie analizowane aspekty.

Znaczący spadek cen na rynku usług finansowo-księgowych po deregulacji zaobserwowało 53% właścicieli badanych biur rachunkowych. Spadek cen mógł być spowodowany pojawieniem się nowej konkurencji, której zdecydowany wzrost zauważyło po 2014 r. prawie 50% respondentów. Zdaniem większości przedsiębiorców oba te czynniki wpłynęły na spadek jakości świadczonych usług, a według 43% badanych spadek ten należy określić jako znaczący. Respondenci wskazują ponadto, że deregulacja sprzyja pojawianiu się na rynku nieuczciwych bądź też nierzetelnych biur rachunkowych. Blisko dwie trzecie właścicieli biur twierdzi, że po 2014 r. w ich otoczeniu biznesowym nieuczciwi konkurenci pojawiają się na rynku coraz częściej. Zaledwie 11% badanych nie wiąże tego zjawiska z deregulacją. Z badań wynika, że znaczące ułatwienia w wykonywaniu zawodu księgowego przyczyniły się również do spadku wynagrodzeń zatrudnianych księgowych. Według 42% respondentów spadek ten jest znaczący, chociaż należy wskazać, że co trzeci badany nie zauważył, aby deregulacja wpłynęła na zmiany wynagrodzeń w branży. Wszystkie te kwestie powodują, że zdaniem właścicieli biur deregulacja może mieć również negatywny wpływ na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego, chociaż należy stwierdzić, że tę tendencję zauważyła mniejsza liczba badanych jednostek. Ponad 40% z nich nie umiała wskazać kierunku oddziaływań deregulacji na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego. Ostrożność ankietowanych w tym przypadku wydaje się uzasadniona, zważywszy na fakt, że zmiany w tym zakresie trudne są do zaobserwowania w krótkim okresie, a badania były prowadzone trzy lata po deregulacji. Samo określenie potencjalnego wpływu deregulacji zawodów finansowo-księgowych na bezpieczeństwo obrotu gospodarczego jest istotne i wymaga z całą pewnością pogłębionych badań, ponieważ po pierwsze regulacje zapewniające bezpieczeństwo obrotu mają na celu zmniejszenie kosztów transakcyjnych, a w efekcie optymalizację alokacji zasobów w go-

spodarce¹⁴, a po drugie kwestia ta stanowi jeden z ważniejszych problemów w praktyce funkcjonowania przedsiębiorstw¹⁵.

Uzyskane wyniki pozwalają przypuszczać, że w tym krótkim okresie po deregulacji zdecydowanie najbardziej zauważalne dla ankietowanych są zmiany cen oraz pojawienie się większej konkurencji na rynku, na co wskazują średnie odpowiedzi wszystkich ankietowanych odzwierciedlone na wykresie 5. Analizując odpowiedzi respondentów, nie można stwierdzić, że zmiany te były neutralne dla rynku. W zasadzie we wszystkich badanych kryteriach można zauważyć dla rynku istotne konsekwencje, które poza wzrostem konkurencji mają trend spadkowy. Można zatem konstatować, że w opinii badanych biur rachunkowych zmniejszenie barier wejścia spowodowało utrudnienie działania z uwagi na spadek cen i wzrost konkurencji. Rynek zbliżył się w swojej strukturze do konkurencji doskonałej.

WYKRES 4: Wpływ deregulacji na rynek usług finansowo-księgowych w Polsce

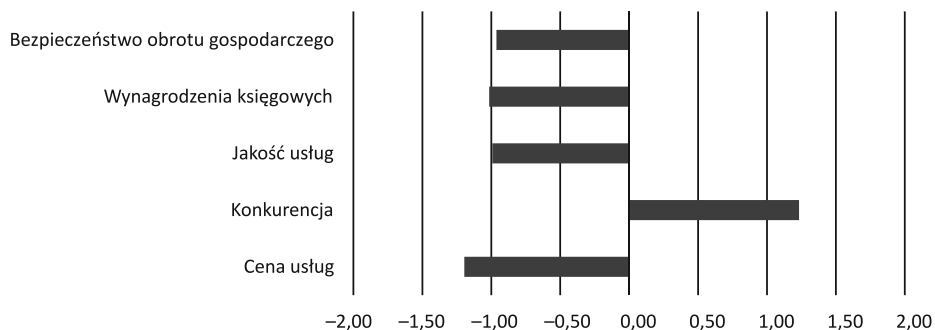

Źródło: opracowanie własne (N = 133).

¹⁴ J. Okólski, M. Szyszka, *Zasada bezpieczeństwa obrotu gospodarczego w prawie spółek handlowych*, Krytyka Prawa 2010/2/1, s. 365.

¹⁵ J. Boehlke, *Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego w praktyce polskich przedsiębiorstw – uwagi wstępne*, w: B. Polaszkiwicz, J. Boehlke (red.), *Ład instytucjonalny w gospodarce*, Toruń 2006, s. 545.

WYKRES 5: Siła i kierunki oddziaływania deregulacji na rynek usług finansowo-księgowych

Źródło: opracowanie własne (N = 133).

6. Zakończenie

Na podstawie przeprowadzonych badań można stwierdzić, że deregulacja zawodów przeprowadzona w roku 2014 w Polsce miała wpływ na rynek usług finansowo-księgowych w zakresie będącym przedmiotem działalności biur rachunkowych. Większość badanych negatywnie oceniała zasadność jej wprowadzenia, ale około jedna piąta respondentów popierała zmiany. Według badanych zmniejszenie barier wejścia spowodowało utrudnienie działania z uwagi na spadek cen i wzrost konkurencji w branży. Najmniej skutki deregulacji odczuły większe biura rachunkowe z długim stażem rynkowym, które jednak potwierdzają spadek cen na rynku i znaczący wzrost konkurencji.

Przedstawiciele biur rachunkowych wskazują również, że konsekwencją ułatwienia dostępu do zawodu jest również spadek jakości usług. Zniesienie wszelkich wymogów do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych zaowocowało powstawaniem nowych biur, których właściciele i pracownicy zwolnieni są z wcześniejszej rygorystycznej procedury kwalifikacji. Zdaniem ponad połowy badanych w dłuższym okresie może mieć to negatywny wpływ na poziom bezpieczeństwa obrotu gospodarczego.

Stwierdzono również, że deregulacja usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych nie miała znaczącego wpływu na strukturę zatrudnienia w biurach, jednak z uwagi na obniżenie wymagań dla wykonywania zawodu zauważalny jest spadek wynagrodzeń pracowników w tej branży, co zmniejsza prestiż zawodu. Należy jednak mieć na uwadze, że w badaniu wzięły udział 133 jednostki, a szacowana liczba biur rachunkowych w Polsce wynosi 40 000. Z tego wzglę-

du wyniki przeprowadzonych badań mają ograniczone możliwości ekstrapolacji na całą Polskę. Należy traktować je zatem jako głos w dyskusji i przyczynek do przeprowadzenia pogłębionych badań.

Ahlberg, Yrjö, Lazarevska określili zmiany po deregulacji w Szwecji jako konserwatywne korekty, a nie radykalną transformację rynku usług finansowo-księgowych. Analizowali oni jednak efekty deregulacji po roku od wprowadzenia zmian i zwracali uwagę na możliwość wystąpienia pewnej bezwładności rynku w reakcji na nowe regulacje. Wydaje się, że w Polsce oddziaływanie deregulacji na rynek usług finansowo-księgowych było zdecydowanie szersze. Można zatem założyć, że dłuższy czas, jaki upłynął od wprowadzenia zmian w Polsce, pozwolił przedsiębiorcom na zaobserwowanie większych zmian na rynku i identyfikację szerszego spektrum ich oddziaływania na działalność prowadzonych biur rachunkowych.

Bibliografia

Akty prawne

Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz.U. z 2018 r., poz. 395).

Ustawa z 9 maja 2014 r. o ułatwieniu dostępu do wykonywania niektórych zawodów regulowanych (Dz.U. z 2014 r., poz. 768).

Opracowania

Ahlberg Jenny, Yrjö Collin S., Lazarevska Aleksandra, *Audit firm adaption to expected deregulation of statutory auditing: The Swedish Experience*, The Corporate Governance Research Group at Linnæus University, Working Papers Series in Corporate Governance 2011/1.

Boehlke Jerzy, *Bezpieczeństwo obrotu gospodarczego w praktyce polskich przedsiębiorstw – uwagi wstępne*, w: Barbara Polaszkiwicz, Jerzy Boehlke (red.), *Ład instytucjonalny w gospodarce*, Toruń 2006.

Boguszewski Rafał, *Komunikat z badań opinii o deregulacji zawodów w Polsce*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa, BS/92/2012, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2012/K_092_12.PDF

Ciechan-Kujawa Marlena, *Professional financial and accounting services in the light of European Union directives and the deregulation of professions in Poland – current status and research needs*, Copernican Journal of Finance & Accounting 2015/4(2), s. 65–77, <http://dx.doi.org/10.12775/CJFA.2015.016>

Commission staff working document on the outcome of the peer review on legal form, shareholding and tariff requirements under the Services Directive (2013), COM (2013)/676, Brussels, 2.10.2013, SWD 402 final.

Crittenden Victoria L., Davis Larry R., Simon Daniel T., Trompeter Gregory, *Deregulation of professional accounting services in the United Kingdom: integrating market-*

ing and accounting, Journal of Strategic Marketing 2011/11/1, s. 37–53, DOI: 10.1080/0965254032000069757.

Deregulacja dostępu do zawodów, Ministerstwo Sprawiedliwości, https://ms.gov.pl/Data/Files/_public/aktual/2012/deregulacja_prezentacja.pdf

Hay David C., Knechel Robert W., Wong Norman, *Audit Fees: A Meta-analysis of the Effect of Supply and Demand Attributes*, Contemporary Accounting Research 2006/23, s. 141–191, DOI:10.1506/4XR4-KT5V-E8CN-91GX.

Kinney (Jr) William R., *Twenty-five years of audit deregulation and re-regulation: What does it mean for 2005 and beyond?*, Auditing: A Journal of Practice & Theory 2005/24, Supplement, s. 89–109, <http://dx.doi.org/10.2308/aud.2005.24>

Klamut Elżbieta, *Deregulacja zawodu księgowego w kontekście bezpieczeństwa funkcjonowania małych przedsiębiorstw*, w: Ewa Gołębiowska (red.), *Zarządzanie w XXI wieku. Menedżer innowacyjnej organizacji*, Wydawnictwo Społecznej Akademii Nauk, Łódź 2013.

Kleiner Morris M., Krueger Alan B., *Analyzing the Extent and Influence of Occupational Licensing on the Labor Market*, Journal of Labor Economics 2013/31/S1, s. 173–202, <http://dx.doi.org/10.1086/669060>

Kugler Adriana D., Sauer Robert M., *Doctors without Borders? Relicensing Requirements and Negative Selection in the Market for Physicians*, Journal of Labor Economics 2005/23(3), s. 437–465, <http://dx.doi.org/10.1086/430283>

McMeeking Kevin P., Peasnell Ken V., Pop Peter F., *The effect of large audit firm mergers on audit pricing in the UK*, Accounting and Business Research 2007/37 (4), s. 301–319, <http://dx.doi.org/10.1080/00014788.2007.9663314>

Okólski Józef, Szyszka Magdalena, *Zasada bezpieczeństwa obrotu gospodarczego w prawie spółek handlowych*, Krytyka Prawa 2010/2/1, s. 357–372.

Seow Jean-Lin, *The demand for the UK small company audit – An agency perspective*, International Small Business Journal 2001/19 (2), s. 61–79, DOI: 10.1177/0266242601192004.

SOU 2008:32, *Avskaffande av revisionsplikten för sma företag. Abolition of the statutory audit for small firms*, Justitiedepartementet, Stockholm 2008.

Szczypa Piotr, *Deregulacja zawodu księgowego – kto zyska a kto straci?*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach 2016/257, s 125–135.

Świetła Katarzyna, Jonas Krzysztof, *Zapewnienie wysokiej jakości informacji pochodzących z rachunkowości w świetle planowanej deregulacji usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych*, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2014.

Marlena CIECHAN-KUJAWA
Karolina SZCZECHOWSKA

**CONSEQUENCES OF DEREGULATION OF FINANCIAL AND ACCOUNTING SERVICES IN POLAND
IN THE OPINION OF REPRESENTATIVES OF ACCOUNTING OFFICES**

(S u m m a r y)

The article presents the results of the survey, the purpose of which was to determine how the deregulation of bookkeeping services carried out in 2014 affected the operations of accounting offices in Poland. The study presents the scope of changes in legal regulations concerning the analyzed market and affecting the implementation of services before and after deregulation. The results of the research on the level of acceptance for deregulation were presented, and the impact of the introduced changes on the financial and accounting services market was described, taking into account the following comparison criteria: service rates, market competition, quality of services, accounting fees and security of commercial transactions. Most companies negatively assess the appropriateness of introducing deregulation. By far the largest changes after 2014, accounting offices have noticed in terms of: a drop in the level of service prices, increased competition and customer requirements. The least changes were experienced by large accounting offices with long market experience.

Keywords: deregulation; accounting office; accounting services; financial services; success factors